

Як Іван-Великан чортів перехитрував

Ольга Мак

Колись дуже-дуже давно там, де Дніпро у Чорне море впадає, поміж каміннями та скелями великими, прокопалися чорти із середини землі, із самого пекла, на світ Божий. І виходили, коли хотіли, чи то вночі, чи то й удень, і добрим людям усякі капості чинили: воду в криницях каламутили, рибалкам сіті дерли, а на полях поміж пшеницею та житом кукіль^[1] розсівали. І так усім допекли, що мусіли християни насиджені землі покинути і на всі чотири сторони світу розсіятися, бо ніхто не міг з нечистою силою дати ради.

А жив собі у столиці, у Києві, веселий та дотепний парубок Іван-Великан. Був він дуже побожний, дуже милосердний і дуже відважний, а нечистої сили не любив — страх! І коли зачув, яке лихо людям над Чорним морем сталося, довго не думав. Узяв у торбину шмат хліба, плесканку свіжого сиру і ще там чого, торбину закинув на плече, з родиною і сусідами попрощався, до церковних хрестів перехрестився і вийшов за браму міста.

Чи довго йшов, чи ні, але прибув на берег моря й побачив діру з пекла. Та й неважко було її знайти, бо з неї хмарою дим валив, а всередині клекотіло, наче в казані.

Став Іван-Великан, помолився, поснідав, подумав і заходився каміння відвалювати та від Дніпра рів копати. Аж тут і чортяка з діри виліз. Чорний та рогатий, та поганий-поганющий і з хвостом предовгим. А сіркою від нього так заносило, що Іванові аж у носі закрутило.

Привітався чорт з Іваном і питає:

— А що це ти, парубче, тут робиш?

— Хіба не бачиш? — відповідає Іван-Великан. — Хочу ріку у вашу діру завернути. Як у Києві на Йордан посвящать воду у Дніпрі, а вода в пекло потече, то ви там усі й погинете.

Злякався чорт, аж позеленів, бо ж усім відомо, що свяченої води ніяка нечисть не витримує.

— Правда ж то, Іване? — питає. — Не жартуєш?

— У мене з чортами жартів нема, — відповідає Іван. — Видушу вас усіх — і сліду не лишиться!

Ще більше злякався чортяка і під землю — шусть! Лишень китичка на кінці хвоста майнула.

Прибіг до самого найстаршого чорта — до Сатани й оповідає.

— Так і так, — каже, — прийшов із Київської землі Іван-Великан і річище Дніпра нам у пекло хоче завернути, щоб на Йордан нас свяченою водою вигубити. Що накажеш робити, царю?

Злякався й Сатана, залізними зубами задзвонив і за роги вхопився.

— Біда! — застогнав. — Біда! Велика біда! Чув уже я про того Івана-Великана: він

не одному нашому братові хвоста прикрутив. Як напосядеться на нас — буде лихо! Але ти візьми його на спитки. Може він якраз і не такий сильний, як про нього кажуть. Зроби йому першу спробу з каменем.

Вертається чортяка до Івана й говорить:

— Чи ти, Іване, й справді такий дужий, що нас не боїшся? Таж ми така сила, що проти нас ніхто не встоїть.

А Іван йому на те:

— Божа сила більша від вашої. А я з Богом, то й вас переможу!

— Ну, як так, — каже чорт, — то давай мірятися. Будемо один одному задачі давати. Хто переможе — той сильніший.

— Добре, — згодився Іван. — Кажи ти перший, яку там задачу маєш.

Узяв чорт у руку камінь і каже:

— Задача така, щоб у руці камінь роздушити.

Стиснув каменюку, а вона й розсипалася піском.

Подивився Іван, почував за вухом, подумав і відповідає:

— Роздушити камінь — невелике діло. Ти спробуй камінь так стиснути, щоб з нього аж вода потекла.

— Ге-ге! — каже чорт. — Такого ніхто не втне, бо в камені води нема.

— Як нема? — ніби дивується Іван. — Зараз я тобі покажу.

Щоб чорта засліпити, перехрестив торбу, витягнув з неї грудку сиру і каже:

— Дивися!

Стиснув сир у кулаці — а сироватка так і потекла.

— А що, є вода в камені, чи нема? — питає.

У чорта від подиву й страху аж у копитах похололо. Хресний знак йому очі затулив, то він і не побачив, що Іван з торби сир витягнув.

Зігнувся нечистий, махнув хвостом і знову до Сатани на пораду.

— Так і так, — оповідає, — той Іван може з каменя воду витиснути.

Гепнув спересердя Сатана копитом у землю і наказує:

— Візьми його ще на пробу вогнем. Цієї проби ніхто з хрещених не витримав, то, може, й Іван не витримає.

Вернувся чорт до Івана і каже:

— Зробімо, Іване, ще одну спробу. В мене така гаряча рука, що я нею без вогню можу підпалити сирий пень і на тому пні цілий день руку грітиму. Як і ти зможеш свою руку на вогні цілий день втримати — виграєш, а як ні — програєш.

— Гарзд, — погодився Іван, — хай буде.

Поклав чортяка свою пекельну руку на великий дубовий пень — так пень одразу й затлівся. І тлів од ранку до вечора, а чорт на жарі руку тримав і навіть не кривився.

— Взавтра, — мовив до Івана, — буде твоя черга.

— То й добре.

Вночі зладив Іван шкіряну торбу, набрав у неї води, сирицею[2] стягнув і в рукав засунув. А щоб чорт підступу не побачив, рукав перехрестив і ліг спати.

Приходить чорт уранці й каже:

— Ну, Іване, клади свою руку на вогонь — побачимо, чи витримаєш?

Підійшов Іван до того самого пня, що вже до половини згорів, поклав руку на жар, а другою рукою — смик за сирицю! Люнула вода з торби, погасила вогонь — і лишень пара пішла.

— Е-е, — сміється Іван, — що ж це ти, чорте, такий ледачий вогонь поклав, що на ньому добрий християнин і руки нагріти не може!

Засмутився чортяка, аж йому хвіст зів'яв, і ще раз побіг до свого царя.

Вислухав його Сатана і розхорувався. З горя випив сім бочок смоли, обтерся і тоді каже до чорта:

— Візьми ж ти того Івана ще на останню спробу — на мою булаву. Та гляди, щоб не загубив де, бо тоді я сам тобі роги скручу!

От вертається чорт до Івана і несе на плечах сатанинську булаву. А булава з кованого заліза, величезна та важезна — на сто пудів[3]. Несе її чорт — і під ним земля вгинається.

— От, Іване, — мовить чорт, — зробимо останню спробу. Це булава самого нашого найстаршого царя. Хто її підкине вище — той виграє. Годишся?

— Годжуся, — відповідає Іван, а сам і зажурився. Бо як таку булаву підкинути?

А чортяка як розмахнувся, як розмахнувся, та як пошпурить тією булавою — аж загуло! І полетіла булава вгору зранку, а вернулася і впала на землю як сонце заходило. Та як упала, то земля під нею розкололася, а на дні розколини вода виступила.

— Ну, — каже чорт, — узавтра рано твоя черга кидати.

Завдав собі булаву на плечі й пішов.

Ранком повертається, приносить булаву й дає Іванові.

— Бери ж та й підкидай, — говорить.

Узяв же Іван булаву за тонший кінець та й ледве здолав його на три лікті піднести, а голова і з місця не зрушилася. І взяла досада парубка. Силач він був великий і дарма Великаном прозивався, але щоб таку тяжелезну булаву підкинути — куди-куди! Ніякої людської сили на таке діло не вистачило б.

А чорт скаче довкола й принаглює:

— Та ну бо, Іване, підкидай, не гайся!

— Почекай, — каже Іван, а сам надумується.

— Та чого там чекати! — нетерпеливиться чорт.— Підкидай!

— Зараз, зараз...

І далі стоїть.

Чорт знову до нього:

— Та Іване, та чому ж ти отягаєшся?[4] Он сонце вже підбилося як високо! Чого ти чекаєш?

Розсердився Іван та як крикне:

— Ох і впікся[5] ти мені, чортяко! Та чекаю, поки он та хмара ближче насунеться:

загірю вашу пекельну булаву на неї, а тоді побачимо, як ваш Сатана буде без неї верховодити.

Чорт аж підскочив з переляку, та за булаву! Видер її Іванові з рук і гур-гур — назад у діру — тільки курява за ним знялася.

— Слава ж Тобі, Господи! — перехрестився Іван. — Позбувся клопоту! Тепер можу знову до діла взятися.

І став знову рів копати.

Копає-копає, коли гульк — іде до нього якийсь дід, увесь у білому і зі срібною бородою по коліна.

Привітався з Іваном і питає:

— А що це ти, Іване, робиш?

— Так і так, — каже Іван, — хочу річище Дніпра у ту діру відвести, щоб на Йордан свячена вода пекло зруйнувала, а всіх чортів винищила.

Похитав старець головою і мовить з докором:

— А що ж оце ти, Іване, старший за самого Бога, чи як? Коли б Господь схотів пекло зруйнувати, то досить йому лишень мізинцем кивнути. Але Він того не робить. Пекло зруйнує Ісус Христос, але тоді лишень, як на землі ні одного грішника не залишиться. А ти не маєш права того робити!

Злякався Іван, хотів щось дідові сказати — а діда вже й нема. Зажурився парубок, сів і думає: що його у світі Божому робити? Отой дід напевно не був звичайним дідом, а може, був самим святим Петром, якого Бог послав. Отже, не можна Дніпра у пекло пускати. То тоді як? Знову дати чортам волю над миром хрещеним збиткуватися? Також гріх.

А тим часом у пеклі переполох великий. Як почув Сатана, що Іван хотів його булаву аж на хмару закинути, то зі страху мало дуба не дав^[6]. Скликав усіх чортів од старого до малого і давай раду радити. Радили, радили, і врешті ввадили.

— Піди, — каже Сатана до чорта, — і спитай у того Івана-Великана, який він окуп від нас хоче. Дай йому, скільки б він не заправив, лишень хай іде собі, звідки прийшов.

І ще раз приходить чортяка до Івана, та такий смирний, наче побитий пес.

— Іване, — каже, — чи не взяв би з нас окупу? Дамо тобі золота, скільки хочеш, тільки не губи нас і йди собі геть звідси.

Зрадив Іван і мовить:

— Не так буде вам легко мене позбутися. Ти мені тричі задачі задавав. Тепер я тобі задам: ось як до трьох разів насиплеш мені повний бриль золота, то я собі піду отак; але як не насиплеш, то я тобі хвоста намну, а до того накажу вам зсередини пекла діру засипати і замурувати і більше на світ не виходити. Згода?

Зрадив чорт, бо що там за задача до трьох разів бриль золота насипати! Він за один раз це зробить.

І каже Іванові:

— Добре, зараз іду принесу.

— Та ні, — відповідає Іван, — узавтра вранці принесеш.

— Хай буде.

Пішов чорт, а Іван дочекався вечора, перехрестив довкола себе на всі чотири сторони світу повітря, щоб чортяка нічого не побачив, і заходився копати глибоку яму. Яму хмизом притрусив, землею посипав, лишень невелику діру посередині лишив. На ту діру поклав дном униз бриля, а в дні бриля маленьку шпарочку прорізав. І ліг спати.

От приходить зранку чорт і приносить торбу золотих червінців. Сипнув червінці у бриль, а червінці через дірочку і посипалися в яму. Глянув чортяка — а бриль як був порожнім, так і є.

Почував він потилицю заднім копитом, покрутив хвостом і побіг назад. Приносить цілий міх золота. Висипав у бриль, а червінці знову через щілину — в яму, і бриль, як був порожнім, так лишився.

І втретє побіг чорт по золото. Набрав його повну волову шкуру, аж зігнувся, поки доніс. Так що ж — і на цей раз бриль через шпарочку всю волову шкуру червінців в яму пропустив, а сам, як був порожнім, так порожнім лишився.

Чорт — у плач, а Іван хап його за хвіст, накрутив на руку і давай смикати з усіх сил. Чорт уже й проситься і благає, а Іван смикає і смикає. Мало не відірвав.

Насилу-насилу видерся чортяка й прожогом утік у діру.

Три дні й три ночі гарували всі чорти в пеклі, засипаючи та замуруючи вихід на світ, а Іван прикотив величезний камінь і заклав діру зверху. Тоді пішов сповіщати по цілому краю, щоб люди поверталися і жили, як раніше. А на ті гроші, що їх із ями вигріб, сказав збудувати найбільшу у світі церкву і поставити найвищу дзвіницю.

[1] Кукіль — бур'ян, що має дуже гірке насіння.

[2] Сириця — пасочок з невикористаної сирової шкури. Дуже еластичний і міцний.

[3] Пуд — міра ваги — 16 кілограмів.

[4] Отягатися — відкладати якусь роботу.

[5] Впікся — надокучив.

[6] Дати дуба — згинувати, здохнути.